

fedez fel a tudomány terén vagy az erkölcs megvalósulását követeli a társadalmi együttélés területén, aki alkot a szeretet műveiben vagy a kultúra objektív megnyilvánulásaiban bármely területen, az mind értékes. Társadalmi béke csak akkor lehetséges, ha minden munka megbecsülteket értékgyarapító minősége alapján.“ (221. l.)

Onálló tudomány-e a neveléstudomány vagy csak más tudományok igazságainak alkalmazása? Megtalálta-e a szerző az autonóm neveléstudomány *a priori* feltételeit. Azt hisszük, hogy igen, és ebben a hitünkben nem zavarunk azok a nehézségek, melyeket a gyakorlat síkján a szerző is lát, mi is látunk. „Az iskolai nevelés nem tud mindig alkalmazkodni a nevelés sajátos lehetőségeihez“ — írja Varga Béla. (176. l.)

Igaz, de az alkalmazkodás kisebb-nagyobb mértéke nem változtat azon, hogy e sajátos lehetőségek mégis megvannak. A gyakorlat még a legtisztább elv keresztülvitelében is ingadozik néha. Az elmélet pl. könnyebben el tudja választani az értelmi képzést a neveléstől, mint ahogy a gyakorlat meg tudja oldani. Az intellektualizmus tényleg egyoldalú lehet, de ezen nem úgy segítünk, hogy mereven elvlasztjuk egymástól a nevelést és az oktatást, hanem inkább úgy, hogy szerves összefüggésbe hozzuk. Ha a puszta intellektualizmus egyoldalú, nem époly egyoldalú-e (logikai, erkölcsi és szociális szempontból) a puszta nevelés? A világnézetre való nevelés nagy gyakorlati nehézségeit maga a szerző is látja, de azt is érzi, hogy az nem történhetik meg abban a terjedelemben, mint kívánatos lenne. Nem, mert válságos időkben élünk, s emberekre, viszonyokra, neveltire és nevelőre egyaránt hatnak korunk nyugtalanító mozzanatai.

De a gyakorlati nehézségek mégsem szabad, hogy elriasszanak a gyakorlati tisztázástól, mert csak kellően tisztult és önállósult elmélet lehet alapja gyakorlatban is a ma még ideális nevelési autonómiának, melynek megvalósulását Varga Béla oly tudatosan egyengeti.

Kemény Gábor.

Domokos Lászlóné és Blaskovich Edit: Az alkotó munka az Új Iskolában.

Ferrière Adolf előszavával. Budapest, 1934. A Magyar Gyermektanulmányi és Nevelésügyi Társaság kiadása. (180 lap.)

Míg nyugaton, Angliából kiindulva, különösen Németországban, Belgiumban, Svájcban, Olaszországban és Amerikában is, az ú. n. új nevelés pedagógiai iránya és mozgalma, mely a hagyományos iskolától és a régi rendszerű, főleg herbarti iskolai neveléstől eltérő pedagógiai törekvéseket jelent, nemcsak rendszereket, intézményeket, iskolákat hozott létre, hanem nagyarányú társadalmi mozgalmakat és egyesületeket is, például az Új Nevelés Nemzetközi Ligáját Genfben, addig a konzervatívabb irányzatú magyar pedagógiai élet nem kedvez különösebb módon az újító gondolatoknak e téren. Voltaképen csak három intézményt, illetőleg iskolát termelt ki negyedszázad alatt: a Domokos Lászlóné-féle Új Iskolát, Nemesné Müller Márta Családi Iskoláját és Nagy Emilné Waldorf-rendszerű iskoláját. Ezek közül legrégibb keletkezésűnek és legfejlődöttebbnek az Új Iskolát tekinthetjük, mert néhai Nagy László már 1914-ben el-

készítette tervrajzát, 1915-ben leányiskolai minőségben meg is alakult, két évtized alatt elemi iskolai, polgári leányiskolai, majd leányliceumi ágazatot fejlesztett s a legújabb időkig minden tekintetben a virágzás jeleit mutatta. A mindig forrongó, lelkesedő, buzgólkodó Nagy László 1930-ban bekövetkezett haláláig, mint spiritus rector, állandóan gondozta és irányította, s a Gyermektanulmányi Társaság is szívesen látta és istápolta fölvirulását; folyóirata, *A Gyermekek*, szeretettel foglalkozott az Új Iskola és az új nevelés szellemének vizsgálatával. A Családi Iskola szintén már 1915-ben alakult, szépen dolgozott és fejlődött, s céljainak és irányának szolgálatába állította *A Jövő Útjain* című, immár 10 éve fennálló, komoly és magas színvonalú folyóiratát.

Mindezen kezdemények mellett, ha őszinték akarunk lenni, meg kell állapítanunk, hogy sem az említett iskolák sikerei, sem néhai Nagy László és néhai Kenyeres Elemér, kiváló egyéniségük egész súlyának latbavetésével sem tudták az új nevelés irányát és rendszerét átütő erejűvé tenni, bár e pedagógiai elgondolás hívei a szerény magyar viszonyokhoz képest eléggé élénk irodalmi propagandát fejtettek ki eszméik terjedése érdekében. Nem kívánjuk e helyen ennek, a nyugati, nagyobbserű gyakorlati sikerekkel lépést nem tartó állapotnak okait vizsgálni; igen messze és nem kívánatos területekre vezethetne e vizsgálódás. Megállapítjuk azonban, hogy az Új Iskola nemcsak tevékenységének bemutatására, elveinek illusztrálására és ha kell, védelmére, hanem abszolút módon, a neveléstudomány önálló szolgálatában is értékes munkát óhajtott végezni, mikor munkássága műhelyéből, az új nevelésnek e magyar fellegvárából, önálló irodalmi alkotással kopogtat a pedagógiai tudomány kapuján, befogadtatást kérve megfigyelései, tapasztalatai, egyszóval eszméinek összefoglalása részére. Ezt a célt szolgálja az előttünk lévő kötet, mely mintegy az Új Iskola pedagógiai törekvéseinek tudományos beszámolója kíván lenni.

A könyvet Ferrière Adolf, *Az Új Nevelés Nemzetközi Lágájának* alapítója és igazgatótanácsának tagja vezeti be francianyelvű, majd Kenyeres Elemér fordításában magyarul is tolmácsolat előszavával. Ferrière szelleme tanítványai: Kenyeres Elemér és Domokos Lászlóné révén kezdettől fogva együtt van az Új Iskola törekvéseivel. A bevezetés Nagy László emlékének, az új nevelési törekvések körül szerzett érdemeinek van szentelve. A könyv tartalmát két nagyobb tanulmány, Domokos Lászlónénak, az Új Iskola igazgatójának és Blaskovich Editnek, az iskola tanárának egy-egy dolgozata alkotja. A jelszó mindkettőben „az alkotó munka az iskolában“, melyhez Nagy László érdeklődés-fejlődéstani gondolatai és Bergson filozófiájának intuíción lélektana adják meg az alapot, kísérletek, megfigyelések, adatgyűjtések fölhasználásával.

Domokos Lászlónénak „A gyermeki alkotás lélektani feltételei“ című nagyobb dolgozata főfejezeteiben a fejlődő gyermekkel, az alkotó gyermekkel és a serdülő gyermekkel foglalkozik. Bevezetésül a gyermek fejlődéséhez alkalmazkodó nevelés általános jellemzése után az Új Iskola tanításmenetének vázlatát és a tanítási anyag csoportosítását ismerteti. Az alkotó gyermekről szólván, szembeállítja a francia és német cselekvő iskolával a magyar cselekvő iskolát, melynek jellegét az alkotó munkára való törekvés jegyében állapítja meg: az

alkotásban feltáruló gyermeki erőkből, a különféle munkamódok lehetőségében, az osztályközösség felépítésében, az osztályban előforduló munkatípusokban s a gyermeki alkotás belső és külső feltételeiben.

Az alkotó munkában az új nevelésnek teljes mértékben a gyermeki lélekhöz kell alkalmazkodnia s az ily munka fontosságának tudatában alkalmazza a tanulmányi anyagot és a munkarendet a gyermeki életkorhoz és a típusokhoz. A feladat a gyermeki lélekből lappangó erőknél munkára serkentése, öntudatosítás teremtése problémák fölvetésével, melyekre a gyermek egyéni módon felelni törekszik. Fontos részlet szerzőnk dolgozatában, az alkotó munka lélektanának fejtegetésénél az emlékezet és képzelet tevékenységének mérlegelése, melynek eredménye azonban nem az emlékezet értékelésének javára szolgál. Az Új Iskolában a kombináció, a teremtő képzelet a fő lelki készség és erő, melynek működésére a nevelői eljárás számít és épít.

Nagy jelentőséget tulajdonít Domokos Lászlóné tanulmánya a Bergson-féle intuíción alapuló filozófiának, illetőleg lélektanának és az új pedagógiára gyakorolt hatásának. Felfogásának lényege szerint az intuíció a képzelet működése révén lehetővé teszi, hogy a gyermek a megismerés értelmi részének, vagyis a kívülről mechanikus módon való szemléltetésnek mellőzésével oldhasson meg problémákat. Az intuíció tehát az új nevelés didaktikai eljárásának gyökere és lényege lesz s mint megismerési mód a gyermeki élmény kialakulásának főszereplőjévé válik. Domokosné pedagógiai hitvallása szerint „kell, hogy visszaadjuk gyermekeinknek formálódásuk bizonyos éveiben azt a páratlan képességet, hogy a maguk módján lássanak: elszakadva a hasznosság-szűkített racionális rendezéstől“, mert az „élet“ Domokosné felfogásában és munkájában vallott nézetei szerint „nem csupán biológiai értelmű, hanem metafizikai, szellemi és isteni elv“.

A kötetnek második, kisebbik része Blaskovich Edit tanulmányát tartalmazza az Új Iskolában folyó alkotó munkának egy részletéről. „A történelem- és irodalomtanítás új módszere“ címmel. Az új iskolának törekvése e tanulmány értelmében az, hogy a gyermek mintegy átélje és így tegye sajátjává a témákat, melyekkel a tanításnak ez az anyaga szolgál. Éppen azért e tanulmány vizsgálódásainak főtárgya, hogy milyen módszert követ a Bergson lélektanán alapuló irodalmi és történelmi tanítás és mik az intuitív-beleélő módszer sajátosságai. Nem száraz adathalmazra, az emlékezet megterhelésére van szükség, hanem intuitív beleélésre. Az alkotó munka ezen a területen abban áll, hogy szóhoz juttatja a gyermek ítélőképességét, másrészt a rajz és grafikon segítségével hívásával aktív munkára nevel. Elgondolásának illusztrálásul szolgál a tanulmánynak az elméletet kiegészítő gyakorlati részeként, egy módszeres egységnek, II. Rákóczi Ferenc jellemrajzának feldolgozása, a tanítás fokozatainak megjelölésével, melyek azonban természetesen távol a herbarti és zilléri formális fokozatoktól, mint minden témánál, ennél is teljesen egyénileg alakulnak.

Kell, hogy az előttünk levő kötet még a legkonzervatívabb pedagógus részéről is tiszteletet ébresszen annál az erős meggyőződésnél fogva, mely a már nagy gyakorlattal rendelkező két jeles szerző fejtegetéseinek alapul szolgál és bennük nyilvánul. Semmi kétség, hogy pedagógiai felfogásuk, elméletük és gy-

korlatuk nagymértékben szublimálja a nevelés és tanítás feladatát, föléje emeli az elmechanizálódásnak, melynek a konzervatív didaktika mindenesetre ki van téve; viszont azonban megbocsátható, ha vannak egyelőre, és még bizonyára sok ideig lesznek, kik valahogyan kézzelfoghatóbbnak óhajtják tudni a pedagógus feladatát és munkáját s megközelíthetőbbnek és biztosabbnak az iskolai munka eredményét, mert — s itt meg kell fordítanunk Domokos Lászlóné befejező tételét — az élet nemcsak metafizikai, szellemi és isteni, hanem biológiai értelmű elv is. A kétféle felfogás között — mert hiszen nem kiegyenlíthetetlen a köztük való ellentét — valahol a középben, más, mindkettőtől különböző formában kell rejlenie a helyes eljárásnak. S bizonyos, hogy a nemesebb és boldogabb jövőndék nemzedék kialakulása, vagyis a nevelés és oktatás kétségbevonhatatlan sikere lesz az, ami a szembenálló pedagógiai felfogások vitájában a küzdő felek között igazságot fog szolgáltatni. *Gyulai Agost.*

Dr. Harsányi István: A hazugság mint nevelési probléma. Sárospatak, 1935. (N. 8-r., 140 l.)

Az erkölcsi nevelést tárgyaló magyar könyvek újabban örvendetes gyarapodást mutatnak. Frank Antal könyvei után (*Lelki megújulás* és *Önismeret*) örömmel regisztráljuk a hazugság kiküszöböléséről szóló fenti tanulmány megjelenését is. Rendkívül nehéz, kényes probléma ez. A szerző teljes mértékben érzi is a kérdés óriási nehézségeit, de nagy elmélyedéssel fog hozzá feladata megoldásához és avatott kézzel tárja elénk a nehéz problémát sokféle vonatkozásában. Az eredmény attól függ: olvassa-e, követi-e a magyar társadalom, a magyar tanítói és tanári kar a szerző útmutatásait.

A hazugság meghatározása után ezt mondja a szerző: „A merev szembehelyezkedés teljesen elhibázott módszer volna... Az a pedagógus pl., aki azt a célt tűzné maga elé, hogy a hazugságot máról-holnapra eltörli a föld színéről, fejjel szaladna neki a legellenállóbb akadálnak.“ A nevelőnek meg kell ismerkednie a hazugságnak minden mozzanatával, lélektani, társadalmi, erkölcsi feltételeivel, okaival, céljaival, következményeivel stb. A probléma megértetése érdekében a szerző felhasználta a nagy íróknak a hazugságra vonatkozó megjegyzéseit; figyelte és bogozta a mindennapi életben, különösen pedig az iskolában jelentkező hazugságokat, végül 10—20 éves lányokkal és fiúkkal (középiskolásokkal és tanítóképzősökkel) kitöltetett 1060 kérdőívet és feleleteket feldolgozta. A kérdésekre adott feleleteket nem statisztikai kimutatás alakjában összegezte, hanem egy-egy kérdésre adott feleletek közül közli a jellegzetesebbeket. Az ember ámulva olvassa ezeket a kis vallomásokat, amelyek bizonyítják, mennyire foglalkoztatja a gyermekek és ifjak lelkét a hazudozás problémája. Gyermekeink — írja J. Paul — öt első évük alatt egyetlen igaz és egyetlen hazug szót sem mondanak, hanem csak beszélnek; szívesen játszanak a beszédnek számukra új művészetével. Így gyakran ostobaságot is mondanak, csak azért, hogy a maguk beszédművészetét hallgassák. W. Stern a harmadik év végéig tartja normálisnak ezt a megállapítást. Nietzsche szerint a gyermek a játékot munkának, a mesét pedig valóságnak érzi.